

Stanowisko
Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN
w sprawie potrzeby stworzenia Ustawy o zawodzie pedagoga
w kontekście pracy pedagogów z dziećmi w środowiskach wykluczonych

Komitet Nauk Pedagogicznych, będący ogólnopolską reprezentacją wielu polskich środowisk pedagogicznych, uprawnioną statutowo do zabierania głosu w sprawach istotnych dla edukacji, działań opiekuńczo-wychowawczych, a mających ogólniejsze znaczenie społeczno-kulturowe, szczególnie poważa istotność działań wartościowych pedagogicznie, tworzących środowisko sprzyjające rozwojowi dzieci i młodzieży w naszym kraju.

Członkinie i Członkowie Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk wyrażają zaniepokojenie nasilającym się zjawiskiem nierówności młodszych pokoleń Polaków i – tym samym – narastającym problemem wykluczenia i marginalizacji. Niepokoi sytuacja, że w Polsce przybywa dzieci wykluczonych, żyjących w skrajnym ubóstwie. Wśród nich są dzieci ulicy. Rada Europy definiuje dzieci ulicy jako osoby do 18 roku życia, które przez jakiś czas żyją w środowisku ulicznym (choć niekoniecznie rodzą się i mieszkają na ulicy) i swoje podstawowe potrzeby zaspokajają w środowisku ulicznym. Ich miejscami pobytu są najczęściej ulice, podwórka, bramy, piwnice, strychy, pustostany. Dzieci ulicy nierzadko określane są mianem dzieci o skradzionym dzieciństwie, bowiem ich prawa łamane są zarówno przez bliskich dorosłych jak i reprezentantów instytucji edukacyjnych i pomocowych. Z badań prowadzonych przez dr hab. Małgorzatę Michel, prof. UJ, w Polsce są to dzieci: a) z najuboższych przestrzeni miejskich, żyjące w skrajnym zaniedbaniu i ubóstwie, b) mające rodziców w izolacji penitencjarnej, c) będące ofiarami przemocy domowej, d) doświadczające kryzysu bezdomności, e) rezydujące najczęściej wraz z matkami w ośrodkach dla ofiar przemocy domowej, f) uchodźcze, g) uciekające z placówek opiekuńczo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, h) przebywające najczęściej z matkami w ośrodkach wspierających osoby w kryzysie bezdomności.

Komitet Nauk Pedagogicznych czuje się zobowiązany wyraźnie zaakcentować, że dzieci żyjące w skrajnym zaniedbaniu i dotknięte kryzysem bezdomności dotknięte są trudnościami psychicznymi, niepełnosprawnościami, posiadają specjalne potrzeby edukacyjne, zagrożone są niedostosowaniem społecznym i demoralizacją, odznaczają się syndromem PTSD, wzrastają w skrajnie niekorzystnym środowisku wychowawczym i socjalnym, są zaniedbane materialnie i często głodne. Trudno dokładnie dookreślić liczbę dzieci doświadczających życia w środowisku ulicznym w Polsce, ale szacuje się, że może ich być nawet 350 tysięcy (dane Fundacji dla Polski). Ponadto raport Fundacji Szlachetna Paczka (Raport o biedzie 2023) wskazuje, że w Polsce jest około 400 tysięcy głodnych dzieci.

Członkinie i Członkowie Komitetu Nauk Pedagogicznych, kierowani troską o warunki życia, rozwoju oraz edukacji dzieci i młodzieży mieszkających w małych ojczyznach, sami podejmują szereg inicjatyw służących poszanowaniu godności wszystkich obywateli naszego kraju, tak aby uwalniać przestrzeń społeczną od nierówności, ubóstwa, bezdomności. Tym samym poważamy działalność kilkunastu organizacji pozarządowych, prowadzących pracę z dziećmi na ulicy w ramach placówek wsparcia dziennego typu podwórkowego w naszym kraju.

Zwracamy jednak uwagę na fakt, że Ustawa o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej (9 czerwca 2011 Dz. U. nr 149, poz. 887 z późn. zm.) jedynie wzmiankuje o pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę. Co więcej – Art. 24 i 26 w sposób niewystarczający regulują pracę placówek wsparcia dziennego typu podwórkowego, a tylko te mogą zatrudniać wychowawców podwórkowych – streetworkerów. W tym miejscu jednak dodać należy, że oficjalnie zawód streetworker – pedagog (wychowawca podwórkowy) nie pojawia się w zapisach. Sytuacja ta niewątpliwie wymaga uporządkowania legislacyjnego.

Pragniemy wyraźnie zaakcentować, że z raportu S.O.S. Wsparcie organizacji streetworkerskich. Raport z badań (badania przeprowadzone przez dr hab. Małgorzatę Michel, prof. UJ we współpracy z Federacją Organizacji Streetworkerskich na Rzecz Dzieci i Młodzieży FOS) na temat pracy osób z dziećmi na ulicy w Polsce, wynika, że z najbardziej zaniedbanymi dziećmi w Polsce pracują często osoby bez przygotowania pedagogicznego, a nierzadko są to wolontariusze bez profesjonalnego wsparcia pedagogicznego. A przecież pedagodzy - streetworkerzy są ważnym lokalnym ogniwem łączącym najbardziej zmarginalizowane środowiska społeczne z instytucjami lokalnego systemu wsparcia. Działania streetworkerów to ważny zasób lokalny, który nie powinien być zawodowo pomijany.

Komitet Nauk Pedagogicznych PAN czuje się zobowiązany wystosować apel o wypracowanie ogólnopolskiego standardu pracy streetworkerskiej (wychowawców podwórkowych, pedagogów ulicy), dotyczącego aspektów formalno-prawnych, organizacyjnych, merytorycznych oraz metodycznych. Punkt odniesienia powinny stanowić wyniki badań uwzględniające sytuację i potrzeby działających na terenie Polski organizacji pozarządowych, prowadzących placówki wsparcia dziennego w formie pracy podwórkowej i pracujących metodą streetworking. Podkreślamy, że istnieje pilna potrzeba profesjonalizacji i formalnego uzawodowienia profesji pedagoga – streetworkera, a realizacji zakresu obowiązków pracowniczych powinno towarzyszyć zapewnienie superwizji. Jako pedagodzy w sposób szczególny odczuwamy troskę o zapewnienie czynników chroniących w rozwoju dzieci i młodzieży oraz poczuwamy się do stania na straży prorozwojowego charakteru ich psychospołecznego funkcjonowania. W licznych ośrodkach akademickiej pedagogiki w Polsce realizowane są przedmioty z zakresu streetworkingu, pedagogiki ulicy i metodyki pracy z dziećmi ulicy. Kluczową kwestią jest zatem prawne uregulowanie kwestii związanych z formalnym przygotowaniem osób pracujących z dziećmi na ulicy. Co więcej, problem dzieci ulicy, dzieci wykluczonych, żyjących w skrajnym ubóstwie, jest problemem wymagającym rozwiązań międzyresortowych.

Jako pedagodzy, mając świadomość spoczywającej na nas odpowiedzialności za rozwój dzieci i młodzieży w naszym kraju, oczekujemy pilnych i adekwatnych działań w odniesieniu do stworzenia Ustawy o zawodzie pedagoga w kontekście pracy pedagogów z dziećmi w środowiskach wykluczonych.

Los dzieci żyjących w środowiskach wykluczonych i profesjonalizacja osób pracujących z dziećmi na ulicy powinny stanowić przedmiot stałej, prawdziwej i odpowiedzialnej troski najwyższych władz państwowych. Komitet Nauk Pedagogicznych wyraża przekonanie, że przedstawione stanowisko zostanie potraktowane z należytą powagą.

*Przewodnicząca
Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN*

Prof. dr hab. Agnieszka Cybal-Michalska